

Н.В. РЕЗНІКОВА, д-р. екон. наук., проф.,
професор кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин
Інституту міжнародних відносин,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
вул. Ю. Ілленка, 36/1, 04119, Київ, Україна,
e-mail: reznikovanataliia@gmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2570-869X>

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНИХ СВІТОГОСПОДАРСЬКИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Протягом тривалого часу історію розглядали в основному як ланцюг політичних подій: становлення і загибель держав, зміни династій, революції та війни, народні рухи і т. п. Але в такій історії складно простежити не тільки процес, але й основи, причини прогресу людства, а отже, і закони розвитку. Не можна зрозуміти економіку нашого часу, не знаючи, як вона склалася, не знаючи її історії. Економіка — це в першу чергу процес, розвиток, а сучасний її стан — лише момент у цьому процесі. Економічний розвиток становить основу розвитку людства, а економічна історія — основу всієї його історії. Будь-яка значуща віха в розвитку людства мала в першооснові економічну причину як спонукальний мотив і рушій. Кожне сьогоднішнє економічне явище має історичне коріння, адже воно виникло у зв'язку з певними економічними умовами в минулому і зберігає їх відбитки тепер. Програмування розвитку економіки без розуміння історичного процесу не дає змоги отримувати від людських зусиль очікуваного результату.

Унікальність рецензованого підручника «Міжнародні економічні відносини: Історія. Теорія. Політика», що вийшов у авторстві відомого не лише в Україні, але й далеко за її межами вченого, дослідника і фундатора національної наукової школи економістів-міжнародників А.С. Філіпенка, полягає в дослідженні міжнародних економічних відносин як цілісної системи та в їх розгляді відразу в трьох площинах. По-перше, автор виявляє найзагальніші закономірності універсального характеру, що відображають історичний генезис і структуру світового господарства. Так само, як анатомія пояснює функції організму, уважне вивчення торгових шляхів — центральної «нер-

Ц и т у в а н н я: Резнікова Н.В. Міжнародні економічні відносини в епоху глобалізації: історико-теоретичні аспекти сучасних світогосподарських зв'язків. *Економіка України*. 2020. № 12. С. 77—80.

вової системи» світу — дозволяє допитливому досліднику зрозуміти основні механізми функціонування цілого світу. І хоча теперішнє практично повністю витіснило минуле, Схід розглядається майже винятково як тло для історії про злет Європи і західного світу, докладне вивчення міжнародних господарських відносин у давніх цивілізаціях, часів Античності й Середньовіччя дає необхідне підґрунтя для інтерпретації процесів, що формують сучасні міжнародні економічні відносини, зокрема, логіку Китаю в докладанні зусиль для реалізації проекту «Пояс і шлях» або появу нових товарів, нових ринків і нових форм інтеграційних процесів.

По-друге, дослідник визначає форми прояву існуючих закономірностей на різних історичних етапах у цивілізаційному, регіональному і трансконтинентальному вимірах, що дозволяє йому глибоко конкретизувати предмет і метод дослідження міжнародних економічних відносин. По-третє, міжнародні господарські зв'язки він розглядає в контексті створення адекватного інституційного механізму регулювання і управління ними на національному та інтернаціональному рівнях.

Важливо наголосити на значенні неупередженого й незалежного аналізу складових історичного процесу, під час якого зароджувалися, просувалися і перемагали економічні інтереси одних і зазнавали невдач — інших. Така стратегія дослідника, з одного боку, має розглядатись як даність і не повинна нікого дивувати (зрештою, це і є обов'язком науковця), а з другого — вимагає неабияких інтелектуальних зусиль, щоб опанувати різноманіття загального крізь призму розуміння природи складових, а також взаємодію або відторгнення учасників конгломерату інтересів і протиріч.

Сучасний світ характеризується економічною залежністю певних країн і відповідним економічним домінуванням інших, хоча цей процес не слід розглядати як сталий. Варто мати на увазі, що саме нині в наявності найістотніший потенціал формування економічної взаємозалежності. Отже, говорячи лише про економічний прояв зазначеної необхідності й уже заявленої про себе тенденції, акцентуємо на тому, що повністю пояснити логіку сучасних економічних явищ канонічною причинністю немає можливості.

Економічна взаємозалежність загострюється в частині реагування на глобальні за своєю природою виклики. Світові кризи XXI ст. (як економічні — валютні, фінансові чи боргові, так і у сфері охорони здоров'я) допомогли сприйняттю і новому осмисленню твердження про те, що подібні процеси та явища цілком підпадають під розуміння точки біфуркації, що виступає своєрідним моментом «істини», коли реальні процеси вимагають адекватної реакції усього співтовариства, і як ця потреба «розчиняється» в інтересах і поведінці конкретних складових цього співтовариства. При цьому над усіма тяжіє невідворотність розуміння того, що притаманна індустріальній системі логічна взаємозалежність у постіндустріальну еру потребує нелінійної реакції на ситуацію. Світ, виходячи із своїх інтересів, де-факто перебуває в умовах дії не цілісної, а дисипативної системи. На цьому тлі зовнішня рівновага зазнає системної протидії, у результаті чого внутрішні суперечності формують кризу. Як, з огляду на це, сформулювати відповідь на виклики часу і при цьому вибудувати прямі й зворотні зв'язки між елементами існуючої системи? Дисипативна система де-факто має продемонструвати здат-

ність до вироблення якісно нових життєздатних форм і в підсумку забезпечити власний потенціал. Отже, засади майбутньої рівноваги повинні закладатися в умовах дисбалансів. Водночас варто зазначити, що еволюція міжкrajнової взаємодії та описані в літературі концепції економічного розвитку і теорій міжнародних економічних відносин засвідчують дію нелінійних чинників протягом усього доступного періоду спостережень. Інша річ, чого було більше на конкретних історичних відтинках і що стало підґрунтям для формування нових теоретичних засад адаптації міжнародних економічних відносин до потреб та інтересів держав, інтеграційних об'єднань тощо.

Концептуалізація міжнародних економічних відносин в епоху глобалізації є наріжним каменем специфічності проявів зв'язків в умовах нарощування потужностей багатонаціональних підприємств, формування складних систем, що, у свою чергу, демонструє, з одного боку, як попередні зв'язки втрачають власну однозначність, а з іншого — як нові, теоретично ще недостатньо осмислені, пробиваючи собі шлях, утворюють варіації, в яких уже втрачають первісне значення і вагу традиційні поняття та уявлення про планетарний устрій. Таким чином, маємо справу з історичним моментом, коли на практиці можна спостерігати, як занепад попередніх трансформацій формує нову суб'єктність у світі, про яку не можна було говорити і яку неможливо осмислити, спираючись тільки на традиційну методологію, що актуалізує дослідження сучасної парадигми міжнародних економічних відносин.

Актуальність розглянутого в рецензованому підручнику підходу «історія — теорія — практика», фаховий ґрунтовний виклад матеріалу, який вирізняється логікою і глибиною, дають усі підстави рекомендувати його студентам, викладачам, співробітникам науково-дослідних і державних установ і всім, хто цікавиться проблемами розвитку міжнародних економічних відносин і зовнішньоекономічних зв'язків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Філіпенко А.С. Міжнародні економічні відносини: Історія. Теорія. Політика : підруч. — К. : Либідь, 2019. — 960 с.

Рецензія надійшла 01.12.2020

REFERENCES

1. Filipenko A. International Economic Relations: History. Theory. Policy. Kyiv, Lybid, 2019 [in Ukrainian].

Received on December 1, 2020

Nataliia Reznikova, Dr. Sci. (Econ.), Professor,
Professor of the Department of World Economy and International Economic Relations,
Institute of International Relations,
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
36/1, Yurii Illienka St., Kyiv, 04119, Ukraine

INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS IN THE ERA
OF GLOBALIZATION: HISTORICAL AND THEORETICAL
ASPECTS OF MODERN WORLD ECONOMIC RELATIONS

The fundamental changes taking place in modern socio-economic and political life indicate the creation of the necessary preconditions for the beginning of a new era of human development characterized by the formation of a global worldview, strengthening economic interdependence and supranational regulatory framework. This actualizes the rethinking of the most significant trends and patterns of development of the world economy and world economic relations in terms of their ability to promote economic development at the level of nation states. The uniqueness of the reviewed textbook lies in the study of international economic relations as a holistic system and their consideration in three planes. First, the identification of the most general patterns of universal nature, reflecting the historical genesis and structure of the world economy. Second, determination of the forms of manifestation of existing patterns at different historical stages in the civilizational, regional and transcontinental dimensions, which allows the author to significantly specify the subject and method of studying international economic relations. Third, consideration of international economic relations in the context of creating an adequate institutional mechanism for regulating and managing them at the national and international levels. The author's approach «history – theory – practice» contributes to the awareness of the importance of compliance with the historical context of the promoted ideas, which, being framed in the form of hypotheses and theories, can determine both international economic relations and business practices. A deep understanding of the historical basis of the modern system of international economic relations and its theoretical support will protect against the confession of formatted, justified by the conjuncture «truths», will give a chance to choose the best policy that can bring practical benefits to the state.

Keywords: *international economic relations; world economy; economic interdependence; global development.*